

Anita Poradowska
Uniwersytet Rzeszowski
Wydział Technologiczno-Przyrodniczy
Pracownia Architektury Krajobrazu
e-mail: apajaczek@ur.edu.pl
tel.: 796 230 242

Sprawozdanie z konferencji pt. „Najlepsze praktyki w zakresie ochrony i rozwoju obszarów przyrodniczych, rezerwatów i terytoriów sieci Natura 2000 oraz sieci Emerald”

W dniu 27 listopada 2025 r., w godzinach 8:30–15:30, odbyła się konferencja realizowana w ramach projektu **Interreg Next „Dziki życie w wielkim mieście: ochrona i promocja dzikiej przyrody i różnorodności biologicznej w Łucku i Rzeszowie”**.

Głównym celem projektu jest **zwiększenie ochrony i promocji dzikiej przyrody oraz różnorodności biologicznej w obu miastach poprzez implementację rozwiązań transgranicznych**, obejmujących renowację obiektów przyrodniczych oraz działania z zakresu edukacji ekologicznej.

W wydarzeniu, wśród wielu gości, uczestniczyło **ośmiu prelegentów**: dwóch przedstawicieli strony ukraińskiej oraz sześciu ekspertów i praktyków z Polski, specjalistów w dziedzinie ekologii, ochrony klimatu, arborystyki, czy architektury krajobrazu.

Przedstawiciele z Łucka (strona ukraińska) przedstawili szereg bardzo cennych informacji dotyczących ich działań na rzecz ochrony przyrody, w obszarze miasta Łuck i doliny rzeki Styr, należącej do tzw. **Sieci Smaragdowej (Emerald Network)**, paneuropejskiego systemu obszarów chronionych w ramach **Konwencji Berneńskiej**, którego celem jest ochrona najcenniejszych siedlisk przyrodniczych oraz zapewnienie trwałej egzystencji rzadkich i zagrożonych gatunków roślin i zwierząt, podobnie jak sieć Natura 2000 w Unii Europejskiej.

Wśród omawianych obiektów znalazły się m.in.:

- **„Dolina rzeki Styr w obwodzie wołyńskim” (UA0000334)** – cenny kompleks dolinny obejmujący siedliska wodno-błotne oraz tereny lęgowe wielu gatunków, w tym rzadkich, ptaków;
- **„Czornohuzka” (UA0000252)** – obszar o wysokiej wartości przyrodniczej;

- **KNP „Puszcza Cumańska” (UA0000334)** – kompleks leśny o znaczeniu ponadregionalnym;
- **Gnidawskie Bagno** – obiekt zaliczany do obszarów szczególnego znaczenia przyrodniczego. Gnidawskie Bagno zostało przedstawione jako **unikalny obszar wodno-błotny** o powierzchni 116,6 ha, chroniony od 1995 r. Rozciąga się na terenie Łuckiej miejskiej wspólnoty terytorialnej (53 ha) oraz Boratyńskiej wspólnoty wiejskiej (63,6 ha). Obiekt pełni funkcję: rezerwatu ogólnofaunistycznego, miejskiego, centrum bioróżnorodności i co szczególnie cenne kluczowego siedliska dla ptaków wodno-błotnych.

W prezentacji zwrócono uwagę na jego znaczenie ekologiczne, edukacyjne oraz rekreacyjne. Przedstawiono nawet projekt ścieżki przyrodniczo – rekreacyjnej, która stanowi modelowy przykład (w moim osobistym odczuciu) integracji dzikiej przyrody z przestrzenią miejską. Zakładając wprowadzenie turystyki, np. tzw. Birdwatching'u zastosowano rozwiązania w minimalnym stopniu naruszające cenne zasoby przyrody. Z danych przedstawionych podczas wystąpienia wynika, iż **60% naturalnych ekosystemów planety jest obecnie zdegradowanych**, co odzwierciedla intensyfikację antropopresji. Szczególną uwagę zwrócono na fakt, iż **ekosystemy wodno-błotne zanikają trzykrotnie szybciej niż lasy**, a od 1900 r. utracono ok. **64% światowych terenów podmokłych**. Wyjaśniono jak ważną rolę pełnią tereny podmokłe. Najciekawszym stwierdzeniem było, iż bagna **pochłaniają rocznie do 3 ton pyłu na hektar oraz neutralizują liczne substancje toksyczne**, stanowiąc naturalny filtr oczyszczający środowisko miejskie.

Potwierdzono wartość doliny rzeki Styr jako **obszaru lęgowego i migracyjnego** dla ptaków wodnych oraz jako korytarza ekologicznego łączącego różne elementy krajobrazu.

W aktualnych badaniach doliny Styr zarejestrowano ponad **71 gatunków zwierząt** z różnych grup systematycznych, wśród których najliczniejszą grupę stanowiły ptaki i owady. Szczególne znaczenie mają gatunki wpisane do **Załącznika I Konwencji Berneńskiej**: *Castor fiber* (bóbr europejski), *Emys orbicularis* (żółw błotny europejski).

W prezentacji wyróżniono kluczowe siedliska doliny Styr. Głównie obszary trawiaste, łąkowe, turzycowe, czy antropogeniczne lasy liściaste.

Wskazano również biotopy o szczególnej wartości:

Zbiorniki z *Hydrocharis morsus-ranae* – chronione przez Konwencję Berneńską i Dyrektywę UE 3150.

Zbiorniki z *Nuphar lutea* – ujęte w Zielonej Księdze Ukrainy.

Zanurzone rośliny eutroficznych zbiorników – regulowane prawem UE.

W części poświęconej doświadczeniom polskim zaprezentowano różne rozwiązania stosowane w Rzeszowie oraz Krakowie.

Specjalista ds. arborystyki omówił współczesne metody inspekcji drzew w przestrzeni miejskiej. Dokładnie omówiona metodyka działań, z opisem narzędzi może być niezwykle cennym źródłem wiedzy dla praktyków zajmujących się zielenią miejską. Jest to szczególnie cenne w dobie wyzwań klimatycznych w ekosystemach miejskich.

Jedna z prezentacji, uznana przez uczestników za szczególnie inspirującą, dotyczyła **drzew sędziwych**. Prelegent pięknie uzupełnił wystąpienie poprzednika stwierdzeniem, iż **arborystyka jest sztuką opiekania się drzewami**.

Wykazał, że pojedyncze stare drzewo może stanowić złożone środowisko życia dla licznych organizmów i samo w sobie może być całym, złożonym ekosystemem. Zwrócił również uwagę na często pomijany aspekt obumierania drzew. Zwrócił uwagę, iż procesy rozkładu drewna wewnątrz pnia, to tak naprawdę strategia przetrwania, która umożliwia drzewu substancji odżywczych. Ponadto w prezentacji prelegent przedstawił liczne przykłady drzew pomnikowych z Ukrainy, Polski i innych krajów, podkreślając potrzebę ochrony takich egzemplarzy w przestrzeni miejskiej.

Podczas spotkania, w jednej z prezentacji poruszono kwestię roślin inwazyjnych w przestrzeni miejskiej i ich zagrożenia dla obszarów cennych przyrodniczo. Omówiono najważniejsze gatunki inwazyjne występujące w krajobrazie miejskim, ich wpływ na bioróżnorodność oraz konieczność uświadomienia rozważności w podejmowaniu decyzji o wprowadzaniu nowych roślin, zwłaszcza obcych do siedlisk. Zaprezentowano rekomendacje dotyczące ograniczania ekspansji gatunków takich jak *Reynoutria japonica* czy *Impatiens glandulifera*.

Z kolei, na przykładzie krakowskich parków kieszonkowych przedstawiono rozwiązania sprzyjające zwiększaniu dostępności terenów zieleni. Uwzględniono rolę: małej architektury, integracji funkcji ekologicznych i społecznych, edukacji przyrodniczej w mikroskali urbanistycznej.

Elementem wspólnym dla wszystkich prezentacji była konieczność stałego podnoszenia świadomości ekologicznej mieszkańców, w kontekście miast takich jak Łuck i Rzeszów. Podkreślono wagę: działań informacyjnych, programów dla szkół, aktywnego włączania społeczności w monitoring przyrodniczy, tworzenia ścieżek edukacyjnych i punktów obserwacyjnych.

Wskazano, że **promocja dzikiej przyrody w mieście** może zwiększać poczucie odpowiedzialności mieszkańców, a jednocześnie stanowić impuls rozwojowy dla lokalnej turystyki i rekreacji.

Konferencja potwierdziła, że ochrona dzikiej przyrody w przestrzeni miejskiej wymaga działań wielowymiarowych, obejmujących badania naukowe, zarządzanie terenami zielonymi, wdrażanie infrastruktury proekologicznej oraz edukację społeczną.

Najważniejsze wnioski obejmują:

1. **Potrzebę wzmocnienia współpracy transgranicznej** między Łuckiem a Rzeszowem w zakresie ochrony przyrody i bioróżnorodności.
2. **Znaczenie obszarów wodno-błotnych** jako kluczowych elementów miejskich ekosystemów, których ochrona powinna stać się priorytetem.
3. **Zagrożenia związane z globalną degradacją ekosystemów**, ze szczególnym uwzględnieniem szybkiego zaniku terenów podmokłych.
4. **Wartość drzew sędziwych** jako złożonych mikroekosystemów, wymagających szczególnego traktowania w procesach planowania zieleni.

5. **Potencjal integracji przyrody z przestrzenią miejską**, która może sprzyjać poprawie jakości życia, ochronie klimatu i zachowaniu różnorodności biologicznej.

Аніта Порадовська

Жешувський університет

Технологічно-природничий факультет

Лабораторія ландшафтно́ї архітектури

e-mail: apajaczek@ur.edu.pl

Звіт з конференції «Найкращі практики у сфері охорони та розвитку природних територій, заповідників і територій мережі

Natura 2000 та мережі Emerald»

27 листопада 2025 року з 8:30 до 15:30 відбулася конференція, організована в рамках проєкту **Interreg Next «Дике життя у великому місті: охорона та промоція дикої природи й біорізноманіття в Луцьку та Жешуві»**.

Головною метою проєкту є посилення охорони та промоції дикої природи й біологічного різноманіття в обох містах шляхом впровадження транскордонних рішень, що охоплюють відновлення природних об'єктів та екологічну освіту.

У заході, серед багатьох гостей, взяли участь **вісім доповідачів**: двоє представників української сторони та шість експертів і практиків з Польщі — фахівців у галузі екології, охорони клімату, арбористики та ландшафтно́ї архітектури.

Представники з Луцька (українська сторона) представили низку дуже цінних інформацій щодо їхніх дій у сфері охорони природи на території міста та в долині річки Стир, що належить до так званої **Смарагдової мережі (Emerald Network)** — загальноєвропейської системи природоохоронних територій у рамках **Бернської конвенції**. Її метою є охорона найцінніших природних середовищ та забезпечення сталого існування рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин, подібно до мережі Natura 2000 у Європейському Союзі.

Серед обговорюваних об'єктів були, зокрема:

- **«Долина річки Стир у Волинській області» (UA0000334)** — цінний долинний комплекс, що охоплює водно-болотні середовища та гніздові території багатьох

видів птахів, у тому числі рідкісних;

- «Чорногузка» (UA0000252) – територія з високою природною цінністю;
- КНП «Цуманська пуца» (UA0000334) – лісовий комплекс понадрегіонального значення;
- Гнідавське Болото – об’єкт, віднесений до територій особливого природоохоронного значення. Гнідавське Болото було представлено як унікальна водно-болотна територія площею 116,6 га, що перебуває під охороною з 1995 року. Воно розташоване на території Луцької міської територіальної громади (53 га) та Боратинської сільської громади (63,6 га). Об’єкт виконує функції: загальнофауністичного заказника, міського осередку біорізноманіття та, що особливо цінно, ключового середовища для водно-болотних птахів.

У презентації звернено увагу на його екологічне, освітнє та рекреаційне значення. Було представлено навіть проєкт природничо-рекреаційної стежки, яка, на мою особисту думку, є зразковим прикладом інтеграції дикої природи з міським простором. За умови впровадження туризму, наприклад бьордвотчингу, застосовано рішення, що мінімально порушують цінні природні ресурси. З даних, представлених під час виступу, випливає, що **60% природних екосистем планети нині є деградованими**, що відображає інтенсифікацію антропопресії. Особливу увагу звернено на той факт, що **водно-болотні екосистеми зникають утричі швидше, ніж ліси**, а від 1900 року втрачено близько **64% світових заболочених територій**. Пояснено, наскільки важливу роль відіграють водно-болотні угіддя. Найцікавішим твердженням було те, що **болота щорічно поглинають до 3 тонн пилу на 1 гектар і нейтралізують численні токсичні речовини**, будучи природним фільтром, який очищає міське середовище.

Підтверджено цінність долини річки Стир як **гніздової та міграційної території** для водних птахів, а також як екологічного коридору, що поєднує різні елементи ландшафту.

В актуальних дослідженнях долини р. Стир зареєстровано понад **71 вид тварин** з різних систематичних груп, серед яких найчисленнішими були птахи та комахи.

Особливе значення мають види, включені до **Додатка I Бернської конвенції**: *Castor fiber* (бобер європейський), *Emys orbicularis* (європейська болотяна черепаха).

У презентації виділено ключові оселища долини Стиру: переважно трав’яні, лучні, осокові угіддя, а також антропогенні листяні ліси.

Зазначено також біотопи особливої цінності:

- водойми з *Hydrocharis morsus-ranae* – охороняються Бернською конвенцією та Директивою ЄС 3150;

- водойми з *Nuphar lutea* – включені до Зеленої книги України;
- занурені рослини евтрофних водойм – регулюються законодавством ЄС.

У частині, присвяченій польському досвіду, представлено різні рішення, застосовувані в Жешуві та Кракові.

Фахівець з арбористики обговорив сучасні методи інспекції дерев у міському середовищі. Докладно описана методика дій та інструменти може стати надзвичайно цінним джерелом знань для практиків, які працюють із міською зеленню. Це особливо важливо в умовах кліматичних викликів у міських екосистемах.

Одну з презентацій, визнану учасниками особливо надихаючою, присвячено **старовіковим деревам**. Доповідач вдало доповнив попередній виступ твердженням, що арбористика — **це мистецтво догляду за деревами**.

Він показав, що одне старе дерево може бути складним середовищем життя для численних організмів і самою по собі цілісною, складною екосистемою. Він також звернув увагу на часто ігнорований аспект відмирання дерев. Підкреслив, що процеси розкладу деревини всередині стовбура — це насправді стратегія виживання, яка дозволяє дереву перерозподіляти поживні речовини. Крім того, доповідач представив численні приклади пам'яткових дерев з України, Польщі та інших країн, підкреслюючи необхідність їх охорони в міському середовищі.

Під час зустрічі в одній із презентацій порушено питання інвазійних рослин у міському середовищі та їхнього впливу на природно цінні території. Обговорено найважливіші інвазійні види, що трапляються в міському ландшафті, їхній вплив на біорізноманіття та необхідність усвідомленого прийняття рішень щодо впровадження нових рослин, особливо чужорідних для місцевих оселищ. Представлено рекомендації щодо обмеження експансії таких видів, як *Reynoutria japonica* та *Impatiens glandulifera*.

Далі на прикладі краківських «кишенькових парків» представлено рішення, які сприяють підвищенню доступності зелених територій. Ураховано роль малої архітектури, поєднання екологічних і соціальних функцій, природничої освіти в мікромасштабі міського простору.

Спільним елементом усіх презентацій була необхідність постійного підвищення екологічної свідомості мешканців у містах таких як Луцьк і Жешув. Підкреслено важливість інформаційних дій, програм для шкіл, активного залучення громади до природничого моніторингу, створення освітніх стежок і пунктів спостереження.

Зазначено, що **промоція дикої природи в місті** може підвищувати відчуття відповідальності мешканців, а водночас бути імпульсом до розвитку локального туризму та рекреації.

Конференція підтвердила, що охорона дикої природи в міському середовищі вимагає багатовимірних дій, які включають наукові дослідження, управління зеленими територіями, впровадження проєкологічної інфраструктури та екологічну освіту суспільства.

Найважливіші висновки включають:

- Потребу посилення **транскордонної співпраці** між Луцьком і Жешувом у сфері охорони природи та біорізноманіття.
- **Значення водно-болотних територій** як ключових елементів міських екосистем, охорона яких має стати пріоритетом.
- **Загрози, пов'язані з глобальною деградацією екосистем**, особливо швидким зникненням заболочених територій.
- **Цінність старовікових дерев** як складних мікроекосистем, що потребують особливого підходу в процесах планування зелені.
- **Потенціал інтеграції природи з міським простором**, яка може сприяти покращенню якості життя, охороні клімату та збереженню біорізноманіття.